
Rechtsgeschiedenis

Mr. C.J.H. Jansen

Het onderzoek naar de rechtspraak en de rechtspreekende instanties uit vroeger tijden is een bloeiende tak van de rechtsgeschiedenis. De studies op dit gebied kunnen een verschillend doel dienen: het verschaffen van inzicht in de organisatie van een oude rechtspreekende instantie (zoals de herkomst van de rechters, de aanwezigheid van registers, het schrift, de terminologie), het

beschrijven van de procedure en de daarop toepasselijke procesrechtelijke regels (bijvoorbeeld met betrekking tot de dagvaarding of de absolute competentie), het analyseren van de wijze waarop het materiële recht op juridische leerstukken (bijvoorbeeld op privaatrechtelijk gebied de onrechtmatige daad, de dwaling en de onverschuldigde betaling) werd toegepast, het onderzoeken van de strafrechtspiegeling in de maatschappelijke context, en dergelijke. Deze doelen kunnen uiteraard in een bepaalde studie gecombineerd worden.

Bij de analyse van het toepasselijke materiële recht stuit men voor het burgerlijke recht op een bijzonder fenomeen. De oprichting van een centrale rechtsprekende instantie is van groot belang gebleken voor een verschijnsel dat overal de geschiedenis is ingegaan onder de naam van de 'receptie van het Romeinse recht': de doordringing van het Romeinse recht in de lokale rechtspraak. De mate waarin het Romeinse recht in de lokale praktijk kon doordringen, hing af van de rechtskracht van het inheemse recht. De primaire rechtsbron was namelijk het lokale en/of regionale geschreven en ongeschreven recht (in de Nederlandse gebieden: het Gelderse, het Groninger, het Hollandse gewoonte- en wettenrecht, en dergelijke). Wanneer het inheemse recht geen oplossing bood voor een concreet juridisch probleem, was de weg vrij voor de toepassing van het Romeinse recht als subsidiaire rechtsbron. De verhouding tussen het inheemse en het Romeinse recht werd bepaald door een aantal uitlegregels. Die regels 'bevoordeelden' het Romeinse recht boven het inheemse recht. De rechters in een centraal hof, aan een Europese universiteit in het Romeinse recht geschoolde juristen, kenden bijna zonder uitzondering het inheemse recht niet of nauwelijks. Zij waren dus geneigd het inheemse recht zo beperkt mogelijk uit te leggen. Tegen het einde van de 17e eeuw kan overigens in de juridische literatuur in toenemende mate een verwerping van deze oude interpretatieleer aangetroffen worden. Twee centrale hoven zijn de afgelopen decennia met name voorwerp van Nederlands onderzoek geweest: het Reichskammergericht, het hoogste rechtsprekende college in de Duitse gebieden (opgericht in 1495) en de Grote Raad van Mechelen, sedert 1473 het centrale college van beroep voor alle Zuid- en Noord-Nederlandse gewesten die onder het bestuur van Karel de Stoute vielen (globaal gezegd Nederland, België, Luxemburg, een deel van Noord-Frankrijk).

Het proefschrift, waarop in dit katern de aandacht wordt gevestigd, betreft met name de civiele procesgang van de Grote Raad van Mechelen tussen 1522 en 1559. Het boek staat in een lange (Leidse) traditie, waaraan in Nederland vooral de namen van J.Th. de Smidt en A.A. Wijffels verbonden zijn. De auteur is de inmiddels Utrechtse processualist C.H. van Rhee, zijn prachtig uitgegeven werk in fraai Engels draagt de titel *Litigation and Legislation. Civil procedure at First Instance in the Great Council for the Netherlands in Malines (1522-1559)*, Brussel 1997. Van Rhee heeft niet alleen gepubliceerde bronnen onderzocht, maar ook een schat aan gegevens uit het archief opgedolven. Op grond van zijn materiaal schetst hij op boeiende wijze de procesgang in eerste aanleg; hij behandelt tevens de gebruikte stukken en bewijsmiddelen en op uitgebreide wijze komt de 'vonniswijzing' aan bod. Eén van zijn interessantste hoofdstukken betreft die ten aanzien van de procedure in possessoire acties, de 'bezitsacties' met betrekking tot onroerende goederen en rechten. In het laatste hoofdstuk spiegelt Van Rhee de oude procesgang aan een aantal 'huidige' procesrechtelijke beginselen. De uitkomst van deze vergelijking staat in stelling IX bij zijn proefschrift: 'De vroegmoderne procedure bij de Grote Raad van Mechelen voldoet aan het merendeel van de beginselen die momenteel als fundamenteel voor het civiele procesrecht worden beschouwd.' Voor de rechtshistorici ongetwijfeld een geruststellende gedachte.

Het tijdschrift dat altijd eenmaal per jaar verschijnt maar zijn lezers in het ongewisse laat wanneer, is uit met het nummer van 1997: de *Groninger Opmerkingen en Mededelingen* (te bestellen bij Vakgroep Rechtsgeschiedenis RUG, Postbus 716, 9700 AS Groningen), gewijd aan thema's uit het internationaal privaatrecht, goederenrecht en aansprakelijkheidsrecht.